

UTFORMING AV

TROSTERUDVILLAENS HAGEANLEGG

FORVALTNINGS- OG UTVIKLINGSPLAN

Lala.

Oslo, 11.11.2020

FORORD

Vi har gjennom ti uker denne høsten fått et innblikk i et historisk hageanlegg som imponerer oss, men som vi også har sett, har sine utfordringer. Dr. Dedichens villa og hageanlegg er med sin utforming, størrelse og utvalg trær, busker og elementer ganske unik. Hagens plassering og utforming vitner i dag om en innadvendt hage som nok ikke mange tenker på som park utover de få som kjenner til den. Samtidig foreligger det planer for Trosterud og Haugerud, og villaens hage skal transformeres, og inngå i et viktig rekreasjonsområde på Trosterud i fremtiden.

Kulturetaten valgte etter tilbudskonkurranse i august Lala Tøyen og Små Landskap til å utforme en perspektivplan og utformingsplan. Vi har gjennom vår kartlegging og vårt arbeid ikke bare fått sett det lokale engasjementet rundt Trosterudparken, men også blitt kjent med Foreningen Trosterudvillaen, som ivrer for at hagen skal settes i stand, og gjennom dette få økt bruk. Også vårt møte med nå 85-årige Aimée Fremming, datter av den siste Dr. Dedichen, og barnebarn av den første, har gitt oss innblikk i en tid der Trosterud var "på landet", og der barna lærte seg å svømme i hagedammen. Vi er svært takknemlige for alle innspillene vi også har fått. Vi håper denne rapporten blir springbrettet for hagen videre inn i detaljering av Trosterudparken, slik den blir i fremtiden.

Avslutningsvis, har vi fått med oss lysdesigner og universitetslektor Helga Iselin Wåseth for å utforme en belyningsplan for Trosterudvillaens hageanlegg, som følger rapporten som et vedlegg. Wåseth, som tidligere har jobbet i Light Bureau med utallige prisvinnende prosjekter, underviser nå i lysdesign ved Universitetet i Sørøst-Norge.

Kristian Olsen Årseth
Landskapsarkitekt, Lala Tøyen

Tor Smaalund
Daglig leder, Små Landskap

Forsiden: Dr. Dedichen med familie, ved dammen i hagen. Foto: Privat, fra Aimée Fremmings album

Lala.

INNHold

1. Hagehistorisk analyse	6
1.1 Historiske vernede hager og internasjonale forpliktelser	7
1.2 Historiske parker	8
1.3 Dr. Dedichens villa og hage	9
2. Perspektivplan for Trosterudvillaens hageanlegg	14
2.1 Innledning	15
2.2. Perspektivplanens metode	16
2.3 Tilstandsgrad	17
2.4 Gjennomgang enkeltelementer	18
2.4.1 Trærne	18
2.4.2 Undervegetasjon	19
2.4.3 Plenareal	22
2.4.4 Grusareal	23
2.4.5 Møblering	24
2.4.6 Belysning	24
2.4.7 Murer	25
2.4.8 Trapper	26
2.4.9 Hagedammen	27
2.4.10 Øvrige forhold	28
2.4.11 Drift og vedlikehold	29
2.4.12 Trosterudvillaens hage	30
2.5 Økonomi	31
2.6 Anbefalte tiltak	32
3. Utviklingsplan for Trosterudvillaens hageanlegg	33
3.1 Anbefaling fra perspektivplan	34
3.2 Trosterudvillaens hage som en del av Trosterudparken	35
3.3 Medvirkning og brukerinvolvering	36
3.4 Konklusjon og anbefaling	39
4. Vedlegg: Belysningsplan	42
5. Vedlegg: Historiske plantelister	48

KORT OM OSS

Lala Tøyen jobber med folk, landskap og byrom og er et kontor med landskapsarkitekter, arkitekter og rådgivere innen byrom, folk og landskap. Lala vektlegger en grundig og åpen prosess og tror at nærhet til den fysiske og sosiale virkeligheten er avgjørende for å utvikle gode konsepter. Kontoret er bygget på nysgjerrighet, interesse og samfunnsengasjement, og baserer arbeidet sitt på tverrfaglig samarbeid med andre eksperter innen sine fagfelt. www.lala.no

Lalas kontor i Urtegata i Oslo. Foto: Lala

SMÅ LANDSKAP forvalter mange tiårs erfaringsbasert kunnskap om planlegging, prosjektering, teknisk anlegning, drift og vedlikehold av alle typer utendørs anlegg. Startet av Tor Smaaland i 2014 gir Små landskap en tilpasset bistand til alle typer utemiljøer, og der Smaalands kunnskap fra sine år som Slottsgartner for Det kongelige hoff har resultert i planer som tilpasser dimensjoneringen slik at det passer til forutsetningene for drift og vedlikehold. Prinsippene for denne tenkningen finner du like meget i boka «Late hager» (Tor Smaaland, Kagge 2004) som i «Perspektivplan for Slottsparken 2011-2025» (Tor Smaaland, Det kongelige hoff 2012). www.smalandskap.no

Hageanlegg i Oscars gate 27, utført av Små landskap og tildelt Oslo kommunes hagepris for 2016.

Foto: Små landskap

INNLEDNING

Kulturetaten i Oslo kommune har initiert en nærmere historisk undersøkelse av det fredete hageanlegget ved Trosterudvillaen. Undersøkelsene skal resultere en i en forvaltnings-/perspektivplan, som inneholder anbefalinger om hva som bør reetableres av det historiske anlegget og hva slags driftsfølggevirkninger det vil kunne få. Den siste delen av rapporten er en utviklingsplan, som kobler det historiske anlegget med områdene rundt, og som vurderer hvordan hagen kan bli et viktig rekreasjonsområde og møteplass på Trosterud og Haugerud.

Etaten valgte etter tilbudskonkurranse Lala Tøyen AS i samarbeid med Små Landskap AS.

Primære styringsdokument for arbeidene:

- Kulturetatens «Kravspesifikasjon for hagehistoriske undersøkelser...»
- Byantikvarens «Kulturminnegrunnlag for Trosterud og Haugerud, juli 2018».
- Skisseprosjektrapport for utforming av «Trosterudparken», Asplan Viak 2019

Dammen og trappen er i dag i dårlig stand. Foto: Lala Tøyen

① HAGEHISTORISK ANALYSE

1.1 HISTORISKE VERNEDE HAGER OG INTERNASJONALE FORPLIKTELSER

Generelt om historiske vernete hager

Trosterudvillaens hageanlegg er vernet, altså skal løpende tiltak besørge at verneobjektet ikke forvitrer til intet. I sin tilstand av «vernet» faller hagen inn under regelverk utformet av ICOMOS (International Council of Monuments and Sites), altså FNs organ for ivaretagelse av verdensarven, som også Norge har ratifisert.

Parker og hagers vesentligste byggematerialer - plantene - følger sterkt avvikende utviklingsløp enn bygninger av mer statiske materialer som stein, tegl, betong eller trevirke. Derfor har ICOMOS utarbeidet Firenze-charteret av 1982, et styrende charter som tydeliggjør retningslinjer for hvorledes istandsettelse og/eller rehabilitering av historiske hageanlegg skal gjennomføres. Charteret har vært vår viktigste «verktøykasse» i arbeidet med denne rapporten.

I charterets artikkel 9 heter det:

«[Historical gardens] require several kinds of action, namely maintenance, conservation and restoration. In certain cases, reconstruction may be recommend».

Det sentrale spørsmålet er altså hvilke nivåer og standarder eventuelle tiltak skal etterstrebe innenfor en relevant og framfor alt varig tilgang til driftsmidler.

I charterets artikkel 10 heter det:

«In any work of maintenance, conservation, restoration or reconstruction of a historic garden, or of any part of it, all its constituent features must be dealt with simultaneously. To isolate the various operations would damage the unity of the whole».

Restaureringsarbeider av historiske hager skal dermed ikke igangsettes dersom det ikke foreligger en avklart struktur for drift og vedlikehold. Samtidig påpekes at dersom rehabiliteringstiltak igangsettes, skal tiltakene ivareta alle deler av parken samtidig. Dette kan anses for å stå i konflikt med Kravspesifikasjonen der det heter : «(...) anbefalinger om hva som bør reetableres (...)».

Utenfor Trosterudvillaen kan vi ane de historiske vollene mot hagen.
Foto: Lala Tøyen

I charterets artikkel 15 heter det:

«No restoration work and, above all, no reconstruction work on a historic garden shall be undertaken without thorough prior research to ensure that such work is scientifically executed and which will involve everything from excavation to the assembling of records relating to the garden in question and to similar gardens. Before any practical work starts, a project must be prepared on the basis of said research and must be submitted to a group of experts for joint examination and approval».

Denne rapporten bygger av tids-, ressurs- og sesongbegrensende årsaker ikke på fysisk hagearkeologi, men på flertallige besiktigelser/befaringer, grundige kildesøk, intervjuer med slektninger av Dr. Dedichen og andre ressurspersoner, samt møter/verksteder med lokale brukergrupper og nabolag. Bestiller har fulgt prosessene tett. Rapporten har ikke undergått noen fagfelleevaluering. Det er likevel vår påstand at rapporten oppfyller Firenze-chartets kvalitative krav til forundersøkelser.

I charterets artikkel 16 heter det:

«Restoration work must respect the successive stages of evolution of the garden concerned. In principle, no one period should be given precedence over any other (...)».

Eventuelle rehabiliteringstiltak kan altså ikke være så vidtfavnende at «tidens tann», det vil si hagens evolusjonære utvikling, viskes ut.

1.2 HISTORISKE PARKER

Generelt om historiske parker

Den første offentlige park bygget av offentligheten for offentligheten, Birkenhead i Liverpool, England, stod ferdig i 1847. Produksjon av jernbaneskiner for hele det britiske imperiet var hjørnesteinsbedriften i byen. Arbeidsforholdene var skrekkelige med store sosiale utfordringer for bedriftseiere og kommunen. Ideen om å anlegge den 900 dekar stor og svært rikholdig utstyrte Birkenhead Park for å lokke arbeidere til en sunnere liv, var nærmest å anse som et gigantisk, nytenkende sosialt, eksperimentelt krafttiltak. Birkenhead ble en stor suksess fra første dag og la grunnlag for utvikling av offentlige parker over hele den vestlige verden. Central Park, Manhattan, USA er den største og mest kjent. Slottsparken i Oslo er den første norske.

Stilarten er nærmest viktoriansk romantisk med slyngende grusganger gjennomskjærende plenarealer, et rikholdig, botaniske mangfold og mengder av ulike opplevelsesmomenter som dammer, broer, lysthus m.v.

Denne kombinasjonen av stilart og rolle som arena for rekreasjon, helse og sosialt samvær skapte en uvanlig kraftfull trend som preget alt fra de etterfølgende jernbaneparkene, parker ved asyl og sykehus, ved industrikomplekser, fengsler, offentlige parker og private hageanlegg helt fram mot første verdenskrig. Parkene ved asylene, sykehusene og fengslene ble bygget som selvforsynte og dels isolerte samfunn. Driften av hageeiendommene, enten de var nyttige eller bare prydlige, inngikk som vesentlig del av det terapeutiske arbeidet. Få av disse praktanleggene er i dag intakte. Mange har forvitret til det ukjennelige. Hageanlegget ved Trosterudvillaen står i sin nåværende tilstand som park-/hageanlegg ved et asyl i en særstilling fra denne æraen i norske hagekultur.

Fra vår historiske gjennomgang av hageanlegget med 85-årige Aimée Fremming, født Dedichen, som vokste opp i Trosterudvillaen. Foto: Lala Tøyen

Slottsparken som den første norske parken utformet med slyngende grusganger og store plenarealer. Foto: Det norske kongehus

1.3 DR: DEDICHENS VILLA OG HAGE

Parken som omkranset doktorboligen

Et fåtall historiske foto gir et godt bilde av parkens praktfulle, opprinnelige utseende og innhold. Det er imidlertid ikke funnet originaltegninger av parken. Det er godt kjent at arkitekten bak bygningene, Viktor Nordan, stilmessig kan knyttes nært til jugend/art nouveau. Sykehus og asyler som Dikemark sykehus, gamle Haukeland sykehus, Stavanger universitetssykehus, Lier sykehus og Diakonhjemmet i Oslo stammer fra arkitekt Nordans kontor.

Hagekunsten i jugendstil kan sammenfattes med en nyvunnen linjerytme med lange, slanke linjer og florale fletninger. Alle skarpe hjørner og rette linjer ble unngått til fordel for elegante buer og spenstig linjespill. Dette kan gjenfinnes i flere ulike kunstneriske uttrykksformer som i japansk grafikk og i verkene til Vincent van Gogh, Paul Gauguin og vår egen Edvard Munch.

Det er ikke kjent hvorvidt Nordan arbeidet tett med en særskilt gartner. Det er heller ikke kjent om Nordan selv tegnet hager. Gitt det faktum at oppgavene hans er spredd over store deler av landet, og at park- og hageanleggene for en stor del følger samme stil- og rolle som datidens framherskende trend, er det grunnlag for å anta at arkitekten ikke har vært

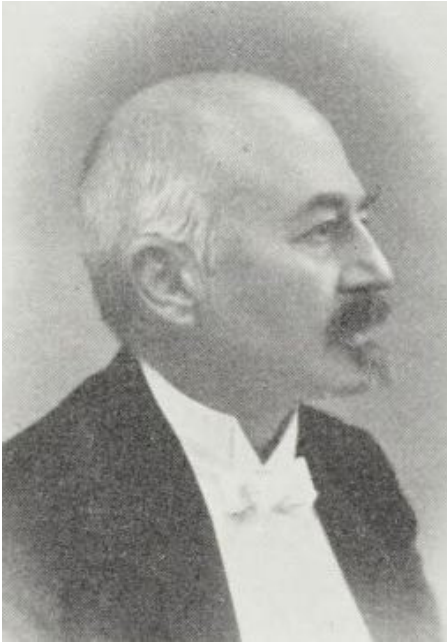

Lufffoto av hagen fra 1949. Foto: Finn historiske kart

nevneverdig involvert, men at ulike gartnere har fulgt framherskende trender i tiden. Det faktum av at hagen ved Trosterudvillaen også følger tidens trend med sine slyngene grusganger, men samtidig rommer et tydelig aksialt sentralelement som ikke preget stilarten, tyder på at flere samtidige krefter har virket inn på utformingen av hagen.

Utsikt over hagen og anlegget, i 1910. Foto hentet fra boka "Dr. Dedichens privatasyli Østre Aker, 1999"

Over: Henrik Dedichen i portrett.

Til høyre: Et utkledningsbilde av Henrik Dedichen i kvinneklær i 1883. Både han og hans kone Antoinette (fra 1890) vanket i bohemmiljøet og de første pasientene var velstående og ofte medlemmer av samme omgangskrets.
Begge foto: wikipedia

Stifteren av Dr. Dedichens privatasyl, Henrik Arnhold Thaulow Dedicen, var gift med Antoinette Nyblin. Hun som sin mann var svært kunstinteressert, perifert knyttet til bohemkulturene i Christiania og var selv en skapende person. Hun var bereist, og spesielt Frankrike og Italia inspirerte henne. Det langt fra en umulig tanke at Antoinette Nyblin hadde mer enn én finger med i utformingen av hageanlegget.

Familien Dedichen på piknik på en eng på Trosterud, en gang etter 1901. Vi kan se villaen og flaggstanga i bakgrunnen. Fru. Dedichen, Antionette Nyblin var datter av en svært kjent fotograf og var svært bereist. Foto: Privat

Budsjetter lagt for asyllets anleggelse viser at nærmere tre prosent av totalkostnaden (kr: 10 000.-) knyttes til hageanlegget. Dette er et uvanlig høyt nivå til Norge å være. Til sammenligning utgjorde Slottsparken 0,8 prosent av Slottets totale anleggskostnader. I europeisk kontekst, hvor hagekulturen uomtvistelig alltid har ligget langt framfor den norske, viser ulike kilder at hage-/parkanlegg utgjør en andel på mellom tre og åtte prosent av de totale byggekostnadene. Vi har ikke kunnet spore regnskap som viser at budsjettet for Trosterudvillaens hage ble fulgt, men kildematerialet vårt viser at standarden like etter anleggelse er uvanlig høy.

Fra byggingen av Trosterudvillaen, 1901. Foto hentet fra boka "Dr. Dedichens privatsyli Østre Aker, 1999"

Fra byggingen og etableringen av hagen, ukjent år. Foto: Privat

FORRIGE SIDE:

Bilde 1: Etableringen av hagen (og kanskje villaen) foregår. Vi ser utsikten til Centralbygningen.

Bilde 2: Hagen virker å være innrammet av hekk og det er plantet ut mindre trær og busker. Snøen skjuler størrelsene, med vi ser flaggstanga er kommet på plass.

Bilde 3: Noen år har gått og vi begynner å kjenne igjen hagen slik den fremstår i dag. De terrasserte vollene har gangveier med ulike stauder på hvert nivå, med lavendel på det øverste nivået. Aimée Fremming beskrev disse som "lavendel-hekk" i hennes oppvekst på 30-tallet.

Ulike historiske, skriftelige kilder beskriver hageanlegget slik:

(...) I tilknytningen til doktorvillaen ble det opparbeidet et stort og påkostet hageanlegg, med fontene, dam, utkikkspunkt, blomsterbed, grusganger, lave hekker og store trær som bok, eik, bjerk med mer. Eldre flyfoto viser dessuten noe som kan være en tennisbane, plassert i området bak villaen. En stor frukthage lå øst for hagen og strakk seg ned til annekset (...).

(...) Mellom bygningene ble det etablert internveier. Alle veiene ble opparbeidet med alleer eller trerekker. Både bartrær og løvtrær ble benyttet (...).

(...) Hageanlegget i romantisk stil er godt ivaretatt. Til sammen formidler bygningen og hagen historien om boligforholdene til samfunnets overklasse. Den litt tilbaketrukne plasseringen med utsyn over sykehuset er karakterisk (...).

(...) og arbeidet med å anlegge hage, park og alleer ble raskt satt i gang i gang. Eik, lerk, asal, spisslønn og lind ble benyttet. Parken hadde også

en rekke blomsterbed, lavere hekker, lysthus, benker. Alleen med hestekastanjer er plassert symmetrisk på centralbygningen og vider seg ut (...).

Gjenværende elementer i Trosterudvillaens hage sammenholdt med over nevnte trender, intervjuer, kildesøk, fotografisk og tekstlig materiale, gir et tilstrekkelig grunnlag for en historiserende og generell stilmessig, representativ rehabilitering av Trosterudvillaen hage uten at det dermed er tale om en fullstendig gjenskaping av parken. Vi mener således at etterfølgende, anbefalte tiltak ivaretar de føringer som over nevnte ICOMOS/Firenzecharter av 1982 krever.

Det er vår påstand at hagen ved Trosterudvillaen bør rehabiliteres så nært opp til sin storhetstid på 1920-tallet som mulig. Dette begrunnes med at ingen andre norske hageanlegg ved et asyl ligger så nært opp til sitt historiske opphav. Langt de fleste har i sterkere grad forfalt. Hagen ved Trosterudvillaen er i utstrekning ganske liten, men bærer samtidig på det samme hagekulturelle narrativet som de øvrige asylparkene. Det sier seg selv at en tilbakeføring av hageanlegget ved Trosterudvillaen gjennomført innenfor et overkommelig budsjettmessig nivå, vil gi anlegget en nasjonal betydning langt ut over hageanlegget i seg selv.

Fra parkanleggets tidlige tid. Henrik Dedichen poserer ved siden av "champagne-glasset" i parkens sentralakse. Vi ser Annekset i bakgrunnen
Foto: Privat

2

PERSPEKTIVPLAN FOR TROSTERUDVILLAENS HAGEANLEGG

2.1 INNLEDNING PERSPEKTIVPLAN

Innledning

Perspektivplanen har som mål å gi en oversikt over forvaltnings- og driftbehovet som må til, for å gjenopprette og tilbakeføre hagen til en gitt tid og utforming.

Om hageanlegget heter det i styringsdokumentene (Kravspesifikasjon): «Hagen rundt Trosterudvillaen har høy kulturminneverdi. Vi foreslår derfor at hagen restaureres tilbake til designet fra Dr. Dedichens tid».

Senere i samme dokument påpekes at [...] «anbefalinger om hva som bør reetableres av det historiske anlegget og hva slags driftsfølgevirkninger det vil kunne få». [...]

Denne rapporten tilrettelegger for at hageanlegget gjennom planmessig, nøktern og varlig istandsettelse kan framstå som et nasjonalt representativt eksempel på status, utforming, tilstand og hvilke roller norske

Skjermgran, en skjelden art å finne her i landet. Foto: Lala Tøyen

park- og hageanlegg ved sykehus og asyler spilte fra århundreskiftet 1800 -1900. Den vesentligste forutsetningen for et slikt mål er synkron utvikling av en velstrukturert og framfor alt varig drifts- og vedlikeholdsmodell. Bare slik kan hage- og parkanleggene ved Trosterudvillaen løftes fram som en framtidsrettet kulturell og sosial arena for lokalsamfunnet, og en samtidig læringsarena for hagekultur.

Hengebjørka i parkens nordre del har en usedvanlig vekstform og er gjennomgående hul. Slike trær er nøkkelspillere i det lokale biotopet og er viktige å pleie.

2.2 PERSPEKTIVPLANENS METODE

Metode for undersøkelsene

Det følgende innleder til en «Perspektivplan». Med det menes en overordnet plan for videre forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling (FDVU) sett i et langtidsperspektiv. «Perspektivplaner» må forstås som levende, dynamiske og forslagsstillende føringsdokumenter.

Innledningsvis skal, som flere ganger nevnt, relevante, rasjonelle, enhetlige og ikke minst varige driftsmodeller avklares. Målet er kostnadseffektiv ivaretagelse av de miljø- og kulturverdiene som Trosterudvillaens hageanlegg samlet sett utgjør etter eventuelle renoverings-, reparasjons- og rehabiliteringstiltak.

Hager er levende byggverk som kan sies å skyldes en tett symbiose med driftsgartnere. Dersom denne relasjonen innledningsvis ikke avklares, er renoverings-, reparasjons- og rehabiliteringstiltak meningsløse.

I dag vedlikeholdes de få bedene med stauder av frivillige fra Foreningen Trosterudvillaen. Foto: Lala Tøyen

«Perspektivplan for Trosterudvillaens hage» tar sitt metodiske utgangspunkt i fire kjerneverdier:

1. Bærekraftig
2. Sosial møteplass
3. Lokal forankring
4. Læringsarena

Og ni kritiske faktorer:

- Økonomi
- Økologi
- Klima
- Forurensing
- Demografi
- Rolle
- Standard
- Kulturhistorie
- Kompetanse

Ved å kryssføre de kritiske faktorene med kjerneverdiene (er valgt standard økonomisk bærekraftig? er lokalt forankret driftskompetansen bærekraftig? vil valgt standard imøtekomme rollen som læringsarena? passer tiltakene til dagens demografi? etc.etc.), oppnås ulike mer eller mindre relevante svar på realismen i tiltakene mange drømmer om å gjennomføre.

I dag viser medvirkningen at Trosterudvillaens hage brukes i undervisningen for noen omkringliggende skoler, og daglig som en læringsarena for barnehager. Foto: Lala Tøyen

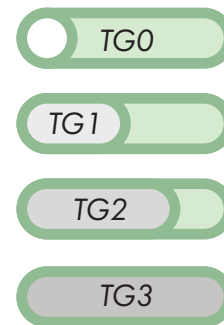
2.3 TILSTANDSGRAD

Tilstander

Perspektivplanen beskriver fire tilstandsgrader på makro og mikronivå etter Norsk Standard 3424. NS 3424 er ikke spesifikt utviklet for park- og uteanlegg. Mange ulike utendørs konstruksjoner som trapper, murer, belegninger m.v. er å finne her, men (foreløpig) sparsomt med grønne, levende parkelementer. Den samlede parkmessige tilstandsanalysen bygger således også på gartnerfaglige skjønn og erfaring, og følger den samme graderingen som NS 3424:

- TG 0 (god/ingen konsekvenser)
- TG1 (svake symptomer/små konsekvenser)
- TG2 (middels kraftige symptomer/middels store konsekvenser)
- TG3 (kraftige symptomer/store konsekvenser)

Beregning av kostnader knyttet til anbefalte tiltak for de ulike enkeltelementene krever en forutgående avklaring av oppdragsgivers ambisjonsnivå. Samtidig vil anbefalingene nødvendigvis måtte finne sin begrunnelse i et varig vedlikeholdskonsept. Med vår anbefaling om å tilbakeføre hageanlegget nært til sin storhetstid på slutten av 1920-tallet, forutsettes fast engasjert driftspersonell. Se mer om dette under pkt. Drift og vedlikehold side 29.

Tilstandsgradene vurderes fra TG0, som er god, til TG3, som er dårlig, og med store konsekvenser

Trappeanleggene bærer preg av årelangt forfall.
Foto: Små landskap

2.4.1 TRÆRNE

TG1

Trærne

Eksisterende trebestand er preget av samstemmende valg med trebeplantning fra århundsskiftet 1800-1900. Alt tyder på at trærne, med unntak av en kolossal ask i nordre hjørne av hagen, er plantet ved hagens anleggelse omkring 1901. Trærne med slektsnavn er i senere tid plottet inn med gps-punkter i kart over hagen.

Eikenøtta

I intervjuer fortelles at det kraftige eiketreet tett til bygningen stammer fra en eikenøtt satt i jorda av Dr. Dedichens datter, altså mest trolig i 1902. Målinger og fagfellelvurdering med Det kongelige hoffets arborist, John Coles, indikerer at dette med sansynlighetsovervekt kan tillegges troverdighet.

Øvrige trær

Den øvrige treplantingen stammer mest sansynlig fra profesjonelle planteprodusenter (planteskoler). Det har imidlertid ikke

Parkens eldste tre, en Ask, på kanten av parken mot Gårdsveien. Foto: Lala Tøyen

lykkes oss å finne kilden(e). Det kan med sansynlighetsovervekt slås fast at treplantingen har skjedd samtidig. Altså er trebestanden i Trosterudvillaens hage jevnaldrig. Det betyr at trebestanden går mot en tilnærmet parallell utviklingskurve. Trærne vil en gang i framtiden over en relativt sett kort tidsperiode nå en tilstand som betyr at de av sikkerhetshensyn må felles før de faller. I den sammenheng skal også endrende klimafakturer med heftigere vind og nedbør her nevnes. I dag er trebestanden gjennomgående sunn, og i Tilstandsgrad 1 (TG1)

Anbefalte tiltak

- Gjennomgående sikkerhetsinspeksjon fra arborist. Dernest treårige inspeksjoner av anleggets trær.

Tiltak for vurdering

- Vurdering av felling/fjerning av enkelttrær, eksempelvis bjørketre ved dammen og den sterkt lenende rødeika i parkens nordlige hjørne.
- Nyplanting av manglende trær.
- Systematisk, tidsforskjøvet nyplanting av alle trær med sikte på variert aldring og god tilvekst av disse før eksisterende trær en gang skal felles.

En enorm eik vokser i enden av dammen. Det fortelles at Dr. Dedichens barn plantet en eikenøtt der treet står i dag. Foto: Små landskap

2.4.2 UNDER- VEGETASJON

TG3

Undervegetasjon

Undervegetasjonen i parker og hager lever et evolusjonært liv fra solfylte dager blant nyplantete småtrær til en skyggefull tilværelse under store, velvoksne trekroner. Når trærne eldes og faller (eller felles) vender solyet tilbake. Undervegetasjonen endres altså med parkens utvikling. Det sier seg selv at en reetablering av opprinnelig solelskende vegetasjonsvalg under ettertidens trekroneskygge, ikke kan fungere. Valg av undervegetasjon må følgelig knyttes til hvor i livsløpet en park er og ikke til hva som historisk sett ble plantet. Dette betyr at en tilbakeføring til de botaniske valg som vi kan finne ut av gjennom historiske underlag, ikke nødvendigvis bør gjentas.

Eksisterende undervegetasjon vurdert opp mot historisk fotomateriale er marginalisert. Mellomsjiktet av eksisterende busker er også langt fra det botaniske mangfold vi øyner i fotomaterialet og har fått beskrevet i intervjuer. Vi antar tilstanden av i dag skyldes årelangt sviktende, faglig vedlikehold. (TG3)

Detalj fra fotografi av parkens sentralrom, hentet fra Dedichens familiealbum.. Det fremkommer tydelig stauder og muligens rosebusker. Foto: Privat

Anbefalte tiltak

Analyser av botanisk realitet per d.d. fordrer nærmere undersøkelser av fotomateriale, men aller mest en lokal botanisering (dvs. registrering av eksisterende arter) flere ganger gjennom vekstsesongen .

Overordnet er vår anbefaling at det ved rehabilitering av vegetasjonsarelene unngår «moderne» botaniske valg, men søker mot de historiske og at stauder av vedlikeholdshensyn gis prioritert. Derfor er det vedlagt i rapporten en omfattende oversikt over et historisk korrekt planteutvalg basert på 1800-tallsplanter.

Syrinene i skråningnen fra villaen syns å kunne være de opprinnelige. Foto: Lala Tøyen

Syrinskråningen

Vi antar at syrinene tilhører den opprinnelige plantingen. Buskene syntes å være jevnlig hardt tilbakeskåret. Eldre syriner danner vakre, vridde stammer. Det er derfor ønskelig å bygge opp syrinenes kroner og tilføre skråningen et lavt bunndekke.

Terrasserte skråninger

Historiske foto viser at arealet har endret karakter flere ganger. Enkelte foto viser solitært, rytmisk tilplanting. Andre foto viser en mer sammenhengende plantefelt. I begge tilfeller synes det som om de horisontale flater har vært grusdekket.

Av driftshensyn anbefaler vi at skråningene i sin helhet replantes med et variert utvalg stauder i ulike vokseformer med stor sesongvariabel blomstring. Dette vil tilføre hagen et element som det riktignok kan diskuteres om er historisk korrekt, men etter vårt syn vil dette tilføre hagen et relativt sett lite vedlikeholdskrevende iøyenfallende og vakkert element.

Sentralbedet

Ulike historiske foto viser at arealet har vært svært frodig med en høy champagneglassformet, tilplantet vase med

Detalj fra fotografi av parkens sentralrom, hentet fra Dedichens familiealbum.. Det fremkommer tydelig stauder som stokkrose, georginer og lavendel. Foto: Privat

omrammende og stødige vedlikeholdte grusganger. Dette elementet har åpenbart vært hagens mest sentrale blikkfang.

Vi anbefaler ikke å tilbakeføre vasen og begrunner dette med driftshensyn. Imidlertid kan det være ønskelig å plassere en nøye utvalgt skulptur her som erstatning for slik gjenskape opplevelsen. Det er etter vår oppfatning sterkt ønskelig å tilbakeføre vegetasjonen som følger grusgangene.

Rododendronbedet

Gjenstående fire rododendron er med overveiende sannsynlighet opprinnelige. Buskene er med ulikt hell beskåret.

Etter vårt syn bør dette arealet utvikles til et i utstrekning langt større og mer artsrik sammensetning av ulike arter/sorter rododendron. Hensikten med dette er å tilføre hagen et element som riktignok ikke nødvendigvis er historiske korrekt, men som ved sin kraftige vårblomstring og etter hvert avgrensende, romdannende funksjon, vil gi et inntrykk av hvor frodig hagen kan ha vært. Vi mener rododendronsamlingen kan bli et av de mest sentrale attraksjonene i hagen. Arealet bør også tilføres en bunndekkende vegetasjon.

Sentralbedet med den karakteristiske vasen. Foto: Anders Beer Wilse, Oslo Museum

Aralet i forlengelsen av dammen

Historiske foto viser at dette området har vært svært sinnrikt tilplantet med en usedvanlig vakkert sammensatt vegetasjon og smale, snirklete grusganger. Det er vår oppfatning at dette elementet bør søkes gjenskapt, men det sier seg selv at dette ikke er tilrådelig av vedlikeholdshensyn og kostnadsnivåer.

Vi mener at en verdig erstatning er å printe det historiske fotografiet på en stiv, transparent plexiplate i mann høy størrelse, tilføre foto og en beskrivende tekst og plassere denne nøyaktig der det historiske fotografiet er tatt. Dette metoden for tilbakeførsel av historiske hageelementer er benyttet blant annet i Dronningparken i Oslo.

Flaggstanghaugen

Historiske foto viser at arealet har vært svært rikholdig tilplantet, blant annet med roser. Etter vårt syn er arealet så vidt perifert i hagen at vi ikke anbefaler replanting, men opprettholde dagens plen. Imidlertid er det ønskelig at arealet avgrenses/innrammes med lave busker.

Flaggstangskrånningen mot hagen

Dette arealet danner fond/vegg mot hagen og er således et vesentlig romdannende element. I dag er skrånningen botanisk sett svært fattig utstyrt. Foreløpig botanisering tyder på forvillet

Detalj fra fotografi av dammen og arealene i forlengelsen av den, hentet fra Dedichens familiealbum.. Her ser vi peoner, georginer og hengepil. Foto: Privat

vekst av blant annet gravmyrt (*Vinca minor*).

Det er vår anbefaling at dette arealet gis særlig oppmerksomhet ift. nyplanting. Vi viser i så måte til vedlagte oversikt over anbefalte planteslag.

Hasselhekken

Vi antar at hasselhekken opprinnelig var et storvokst, romdannende element. Buskene er jevnlig hardt tilbakeskåret, men gartnerfaglig sett på en uriktig måte. Hassel bør skjæres i eksempelvis treårige intervaller der en tredjedel av stammene skjæres helt til bakken. Slik unngås en kronedannende busk.

Etter vårt syn bør det vurderes om hasselhekken kan formes til en ensidig hasselgang.

Fremmede planter

Hagen preges stedvist av planter tilført i senere år. Dette gjelder både trær og busker. Enkelte er åpenbart plantet av velmenende folk. Andre er tilkommet naturlig. Vi anbefaler nærmere undersøkelser av fotomateriale sammenholdt med dagens virkelighet hvor forvillerte treslag, naturlig og «menneskestyrt» innvandring vurderes opp mot originalt innhold.

Alle «forvillinger» skal fjernes ved felling.

Innplantinger av ikke-historiske kulturplanter skal fjernes/felles.

Flaggstanghaugen er bygget delvis av overskuddsmaterialer fra utgraving av kjelleren på villaen. Vi ser det er plantet granhekk mot veien. Foto: Privat

2.4.3 PLENAREAL

TG2

PLEN

Plenarealene framstår som i god bruksstandard (TG2). De tillegges likevel redusert tilstandsgrad begrunnet med årelang opphopning av kompostert høstløv i øvre jordlag. Denne opphopningen (s.k. thatch) magasinerer vann som betyr at uttørring av plenarealene under skyggende trekroner tar unødig lang tid. En vedvarende våt plen inviterer i mindre grad til stille rekreasjon og lek enn oftest ønskelig, og er dessuten slitesvak.

Anbefalte tiltak

Plenarealene bør systematisk blåses fri for høstløv og holdes innenfor en klippehøyde på fire centimeter med et maksimale på åtte centimeter.

For å øke plenarealenes slitestyrke og uttørringsevne bør det sommerstid i tørt vær tilføres et halv centimeter tykt lag fin pussand. Dette kan gjøres med en ordinær strøvogn normalt brukt vinterstid montert på lettvekts traktor med gressdekk. Tiltaket bør gjentas hver annet år.

Parkens sentralrom består i dag av plenareal. Foto: Lala Tøyen

2.4.4 GRUSAREAL

TG3

GRUSSTIER

De slyngende grusstiene som skar gjennom hageanlegget er visket bort. Tilstandgradsvurdering er således meningsløst.

Som dokumentert over fra tiden hagen ved Trosterudvillaen ble anlagt, skar gruganger med stor presisjon slyngende vandrestier gjennom plenarealene. Grusarealene var dekket av en ensartet, kompakt og trolig rødlig eller grålig grus i fraksjon 0-4 mm i tykkelse 3-5 cm over et 10-15 cm bærelag av noe større fraksjon.

Dette elementet er særpreget for denne type hageanlegg. Historiske fotografier viser at dette også var tilfelle ved dette hageanlegget. Vedlikeholdet av slike grusganger er imidlertid svært krevende. Av den grunn er de fleste tatt ut av drift, slettet og overlatt til plen.

Av driftskostnadsmessige hensyn bør det utvises varsomhet med å gjenskape grusganger, særlig også begrunnet med løvfall fra de nå storvokste trekronene, men etter vårt syn bør grusgangene reetableres begrunnet av deres vesentlige formgivende, men ikke minst også styrende rolle overfor publikums bruk og bevegelsesmønstre.

Trosterudvillaen i 1927. Foto: Anders Beer Wilse

Anbefalte tiltak

Ny ensartet grus i fraksjon 0-4 mm i grålig eller rødlig farge over adekvat fundament bør tilføres i så nært opp til de spor våre undersøkelser viser. Avkantning mot plenarealer bør sikres varig med nedfelt cortenstål.

De antatte sporene etter grusgangene kan eventuelt gjenskapes ved å klippe plenen kortere i stisporet enn i øvrige plenarealer. Dette kan enten utføres som et varig tiltak eller som stilforbedrende tiltak i forbindelse med særskile arrangementer i hagen.

Annekset hadde tilsvarende gangstier
Foto: Wilse/Oslo museum, 1927

2.4.5 MØBLERING

TG3

MØBLERING I HAGEN

Historiske fotografier viser tydelig at hvitmaltet spilebenker plassert på ulike steder har preget hageanlegget. Det var også skulpturer og "fabeldyr" plassert i hagen i følge Aimée Fremming, frem til seksitallet. Dagens møblering preges av standardelementer (benker) som gjerne benyttes på rasteplasser langs hovedveinettet. Disse har ingen formmessig relevans til hagen. Skulpturene som er plassert i hagen i dag er utplassert av billedhuggerforeningen, og er av varierende relevans, derav tilstandsgrad 3 (TG3).

Anbefalte tiltak

Det bør avklares hvor vidt det er mulig å få produsert benker i original utforming.

En mulighet kan være at lokale krefter brukes for å gjenskape parkens originale elementer, basert på fotografi og detaljtegninger, eller tilføre nye lokale skulpturer i parkens "ånd".

2.4.6 BELYSNING

Belysning

Med dagens store trekroner framstår parken langt mørkere/skyggefull enn den var tiltenkt.

Hvite spilebenker og Dr. Dedichen som poserer for fotograf i hagen.
Foto: Foreningen Trosterudvillan

Parkbelysning er en miljøskapende effekt.

En belyst park oppleves som tryggere enn en mørklagt park. Samtidig er parkbelysning omdiskutert ift. biologisk mangfold, og en belysning som etableres i en eksisterende mørk park, vil kunne ha konsenkvenser for parkens eksisterende biotop og biologisk mangfold. Det er under våre befaringer observert både rikt insekt- og dyreliv, der man kan observere bla. ekorn i dagslys og flaggermus i nattemørket.

Dagens belysning består av tre lyskastere montert på Trosterudvillaens fasade. Lyset gir en tydelig belyst fasade og enkelte av plenarealene rundt villaen, pga. strølys med veldig hvitt/kaldt lys.

Hagen forøvrig oppleves som mørk.

Tiltak for vurdering

Utarbeide en belysningsplan som skaper trygghet og som også søker å begrense for mye lysforurensning.

Etter solnedgang belyses villaen av sterke lyskastere. Disse sender strølys utover plenarealene. Foto: Lala Tøyen

2.4.7 MURER

TG3

Avkantende murer

Murene er tørrstabled (uten betongforsterking/spekking) med lokale steinblokker, trolig fra byggegruben etter villaen. For en stor del er murene godt intakte i forhold til linjer og retninger, men mange er utglidene som følge av sviktende fundamenter og manglende bakenforliggende drenslag.

Murene er sentrale formgivende elementer i hagen og bør derfor istandsettes. Det kan diskuteres om et slikt tiltak vil «viske ut tidens tann», men etter vårt syn er disse så viktige for hagens totalitet at de bør settes i stand.

Anbefalte tiltak

Der nødvendig reetableres murene over varig, relevant grusfundament og drenerende bakfyll. Arbeidene bør fortrinnsvis utføres varlig for hånd av dertil kompetente håndverkere. Ved eventuell nødvendiggjort maskinbruk skal dette gjennomføres av lettvektig, beltemaskin med klype og rotortilt. Maskinframføring skal skje uten jordkompakterende konsekvens (kjøreplater). Det må ikke innføres andre steinmaterialer enn de eksisterende.

Små avkantede murer og nivåforskjeller som vi finner i hagen.
Foto: Små landskap

Murene fremstår som håndstablede og følger terrenget.
Foto: Små landskap

2.4.8 TRAPPER

TG3

Trappeanlegg

Historiske foto viser at trappene i terreng, til hagedammen og ut i hagen fra huset var steinsatte. Det meste tyder på at steinsettingen er tørrstabled (aka uten forsterkende betong). Trappen ned i hagedammen består en dog av avdekking av betongmontert skifer av ikke-lokalt opphav. Historiske foto viser at trappen fra huset til hageanlegget og trappen ned mot hagedammen på 1930-tallet har vært konstruert i treverk, trolig som et reparasjonstiltak over allerede forvitrende konstruksjoner.

Anbefalte tiltak

Trappen fra huset ut i hagen kan reetableres i treverk uten å stride mot Firenzecharterets kapittel 16:

«Restoration work must respect the successive stages of evolution of the garden concerned. In principle, no one period should be given precedence over any other, except in exceptional cases where the degree of damage or destruction affecting certain parts of a garden may be such that it is decided to reconstruct it on the basis of the traces that survive or of unimpeachable

Steinsatt trapp opp til Flaggstanghaugen. Foto: Lala Tøyen

documentary evidence. Such reconstruction work might be undertaken more particularly on the parts of the garden nearest to the building it contains in order to bring out their significance in the design».

Vi begrunner dette standpunktet med historisk fotomateriell fra 1930-tallet, terrengets og dermed trappens steilhet, det opprinnelige, ujevne steimaterialets beskaffenhet og en vurdering av behov for trygg ferdsel mellom hus og hage. En bred tretrapp vil framstå som tryggere og mer inviterende enn en trapp tørrstabled av råkilte steinblokker.

Eksisterende blokker i trappen kan utnyttes i rehabiliteringsarbeidet av avkantende murer (s.d.)

Den korte trappen opp til Flaggstandhøyden reetableres av stedegne steinblokker

Trappen ned til hagedammen behandles i avsnitt «Hagedammen», side 27.

Trappen i aksen fra villaen ser ut til å ha vært i treverk på svært tidlige bilder. Foto: Privat

2.4.9 HAGEDAMMEN

TG3

Hagedammen

Dette elementet er sentralt i hagen. Historiske foto viser at den på 1930-tallet bugnet av fuktelskende vegetasjon som bryter dammens klare rektangulære form. Det kan tyde på at dammen dermed ikke ble anlagt som et basseng (med vanntett bunn og kanter), men som en dam med permeable bunnforhold. Den vanligste metoden den gangen var tett-tråkket leire. Denne usikkerheten nødvendiggjør nærmere hagearkeologiske undersøkelser som faller utenfor denne rapportens mandat.

Anbefalt tiltak

Hagedammen inspeksjonsgraves maskinelt sjikt for sjikt inntil en sikkert, historisk grunnlag/dybde er avklart. Det skal her påpekes at Plan og bygningslovens § 28-6. "Sikring av basseng, brønn og dam" stadfester at hvis dammer hvor barn lett kan komme til er dypere enn 0,2 meter, må dammen sikres med gitter, rist eller lignende i henhold til veiledning til forskrift om tekniske krav til byggverk. Dersom vanndybden er større enn 20 cm, kan altså dammen sikres med et nett plassert 20 cm under vannspeilet.

Dammen slik den fremstår etter en stor regnskur. Foto: Ukjent, 2014

Dersom utgravninger viser at dammen er en dam, og ikke et tettet basseng, anbefales maksimalt opprinnelig dybde og sikring med nett. Dette gir grunnlag for reetablering av den frodige breddevegetasjonen. Tiltaket kan vanskelig kostnadsberegnes uten langt mer grunnleggende undersøkelser enn denne rapportens mandat tilsier. I sin ytterste konsekvens kan det være riktig å sanere dammen som vannfylt dam, men i stedet utvikle den som resipient (aka regnbed) for ivaretagelse av overvannsproblematikk fra bygningens takrenner.

Dagens forvitrede trapp erstattes med en tretrapp bygget etter historiske foto fra midt på 1930-tallet. Dette begrunnes med sikkerhetshensyn. (se forøvrig «Øvrige forhold» s. 28)

Dammen, beplantning og tretrapp på 1930-tallet. Dr. Dedichen sitter i trappen. Foto: Privat

2.4.10 Øvrige forhold

TG3

Drenering av Trosterudvillaen

Selv om det ikke vedkommer denne rapportens mandat, påpekes drensforholdene knyttet til huset. Innvendig inspeksjon viser tydelige fuktskader. Disse er forsøkt tettet fra innsiden med maling, hvilket på ingen måte er et varig, fukthindrende tiltak, snarere kortsiktig «sminking» av uheldige fukt- og drensforhold som samtidig trolig forsterker fuktskadene. Luktforholdene er ubehagelige. Alt tyder på at de uheldige fuktforholdene er eskalerende (TG3).

Gitt bygningsmassens historiske verdi er det etter vårt syn påkrevet å vurdere drenering av husets grunnmur. Dette vil bety inngripende tiltak i hageanlegget. Derfor er det nødvendig at dette tiltaket prioriteres før eventuelle rehabiliteringsarbeider med hagen iverksettes.

Takvann bør føres vekk fra huset i adekvat anlagte grøfter, fortrinnsvis til stedlige fordryninger/regnbed. Hagens dam kan ivareta denne funksjonen. Spesifisering av valg og metodeverk faller utenfor denne rapportens mandat.

Svært fuktige forhold rundt villaen, kan være et resultat av tette taknedløp. Det ble også observert at flere av taknedløpene ledet vannet rett i bakken, uten å lede dette vekk fra grunnmuren. Foto: Lala Tøyen

Fukten har over lengre tid trengt inn i kjeller. Foto: Lala Tøyen

2.4.11 DAGENS DRIFT OG VEDLIKEHOLD

TG3

Drift og vedlikehold

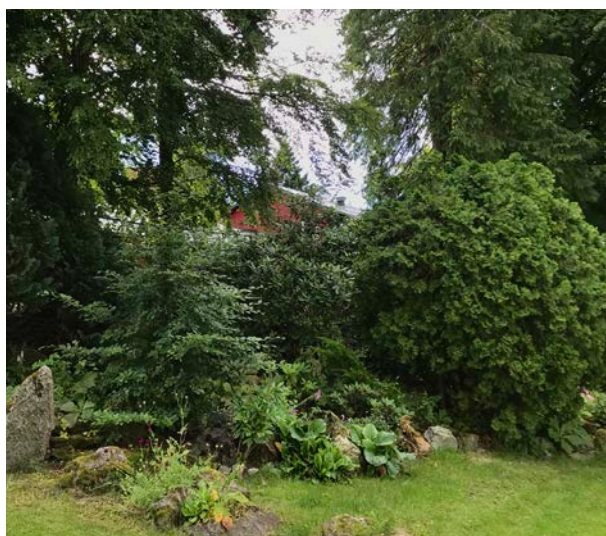
Dagens vedlikehold bærer mer preg av tilfeldigheter og forfallskontroll framfor målrettet parkpleie. Tilstandsgrad 3 (TG3)

Anbefalt driftsmodell

Opprinnelig ble hagen ved Trosterudvillaen pleiet og vedlikeholdt av innlagte pasienter i nært samarbeid med faglærte gartnere. Ikke sjeldent involverte trolig Dr. Dedichens kone, Antoinette Nyblin, seg i arbeidene. Slikt er en saga blott i dag. Hageanlegget ivaretas nå, som i flere tiår tidligere, av lokale ildsjeler ved dugnader og kun ved sjeldne anledninger av faglærte gartnere.

Dessverre er det slik at uansett hvor brennende interesserte og ivrige ildsjeler er, brenner de ut før parkene gjør det. Samtidig kan man vanskelig ansvarliggjøre frivillige ildsjeler ut over deres egne frivillige valg, ei heller basere en bærekraftig driftsmodell på tilfeldige gaver. Veldrevne parker fordrer som tidligere nevnt et symbiotisk forhold med gartnere. Uten dette, ender parken i kratt. Parker er ikke arena for natur, men et uttrykk for et faglig fundert kulturarbeid.

Ingen seriøs gartner vil anbefale tiltak som krever urealistiske driftsmodeller og budsjetter. Derfor vil den riktige veien å gå å først avklare realismen og økonomien i relevante driftsmodeller før eventuelle

Plenarealet foran Trosterudvillaen. Foto: Små landskap

rehabiliteringsarbeider iverksettes.

Vi anbefaler at det engasjeres en faglært gartner på heltid på femårig kontrakt med mulighet for fornyelser. Ansettelsesforhold bør etableres før de praktiske rehabiliteringsarbeidene igangsettes. Gartneren bør involveres i det botaniske utvelgelsesarbeidet etterfølgende framlagte lister over relevant, korrekt historisk plantemateriale, men også i det anleggstekniske arbeidet. Gartneren er i så måte å forstå som rehabiliteringsprosjektets byggeleder i samråd med sine valgte samarbeidspartnere. Slik skapes et nødvendig eierforhold mellom gartner og park. Det skal til en hver tid tilknyttes en lærling til parken og gartneren.

Dette teamet ivaretar den daglige, faglige driften av hagen ved Trosterudvillaen. Samtidig initieres, styres og ledes ulike mer frivillighetsbaserte, samvirkende tiltak i hagen. Dette kan både dreie seg om praktiske oppgaver, men like meget kurs og foredrag der lokale krefter fra omkringliggende skolene er naturlige og nødvendige samarbeidspartnere. Slik vil hagen ved Trosterudvillaen ikke alene et framstå som kulturhistorisk monument, men en kulturell, sosial læringsarena for hagekultur i lokalsamfunnet.

Ved Dr. Dedichens gravsteder er enkelte av de tidligere små formklippede buskene og trærne helt overgrodd. Foto: Lala Tøyen

2.4.12 TROSTERUD- VILLAENS HAGE

TG3

Parkens overordnede tilstand

Ut over enkeltelementenes tilstandsgrader vil en overordnet tilstandsvurdering i dette tilfellet også hensynta parkens rolle som vernet element. Med dette som utgangspunkt og de føringer som ligger i vernetiltaket, tillegges Trosterudvillaens hageanlegg tilstandsgrad tre (TG3). Dette begrunnes med at parkens rolle som vernet element for et utrent øye i dag ligner mer en tilfeldig grøntflekk enn en historisk, verdifull park i norsk parkkultursammenheng.

Syrinene og vollene. Foto: Lala Tøyen

Trosterudvillaen og hovedaksen ut i hagen. Foto: Lala Tøyen

2.5 ØKONOMI

Økonomi

Ingen byggverk, ei heller byggematerialer er vedlikeholdsløse. En forfallende bygning eller park krever utvilsomt større driftsressurser enn vel ivarettatte bygninger eller parker. Slik planter utgjør parkens vesentligste byggematerialer, hører andre bygningsmaterialer som stein, mur og trevirke mer til husene. Som alle andre byggematerialer oppfører plantene seg forskjellig. Enkelte krever mer vedlikehold enn andre. Korrekt sammensatte plantinger minimaliserer vedlikeholdsbehovet i en park.

Enkle regnestykker forteller hvilke planter eller plantesammensetninger som er dyrest per kvadratmeter. Medregnet maskininvesteringer, drivstoff og lønnskostnader tilhører plenarealer de øverste kostnads-sjikt. Kombinerte busk og staudeplantninger tilhører driftsmessig de mest kostnadseffektive, men er åpenbart langt dyrere å etablere enn gressplener. En plante er gjerne dyrere enn en pakke gressfrø. Fordi det ofte er vanskelig å finne investeringsmidler til parker, taper plantene for plenen. Derfor ligner mange historiske parker vidstrakte og artsfattige gressørkener. Hagen ved Trosterudvillaen står i så måte ikke i noen særstilling.

Med dette som utgangspunkt hevder vi at en mer artsrik og bugnende hage ved Trosterudvillaen ikke nødvendigvis innebærer driftsbudsjetter, som med gitt målsetning innledningsvis i denne rapporten for parken bør anses for uoppnåelige.

Gravearbeider medførte slitasje med et gjørmete resultat, gjennom hagen høsten 2020. Foto: Små landskap

Det lar seg ikke gjøre å beregne et troverdig kostnadsbilde for de ulike anbefalte tiltakene. Det forutsetter langt mer omfattende grunnundersøkelser enn rammene lagt for dette forprosjektet tilsier. Erfaringstall fra tilsvarende rehabiliteringsarbeider, blant annet ved de historiske parkeiendommene knyttet til Det kongelige hoff og flere private historiske anlegg i Homansbyen i Oslo gir et grunnlag for å anslå et rammebudsjett på mellom 3,7 - 5,2 millioner kroner gitt at de anbefalingene denne rapporten anbefaler, etterfølges. Dette baseres i tillegg til erfaringstall på kvadratmeterpriser pr. dags dato. Kostnader til belysning, drenering av bygningsmasser, et eventuelt vanningsanlegg, detaljprosjektering samt prosjekt-/byggeledelse er ikke tatt med.

Etter vårt syn bør de praktiske arbeidene utføres etter funksjonsbeskrivelser og tilbudsinnhenting fra entreprenører med erfaring fra historiske hageanlegg med sikte på inngåelse av timebaserte rammeavtaler. Et slikt tillitsbasert regime vil sterkt begrense kostnader til teoretisk detaljprosjektering som kan allokere til varer og praktiske anleggsarbeider. En juridisk vurdering av om dette kan gjennomføres innenfor gitte anskaffelsesregler for Oslo kommune ligger utenfor denne rapportens mandat. Det påpekes likevel at anskaffelser som krever unik spesialkompetanse kan gjennomføres utenfor et tradisjonelt anbudsregime.

Solnedgang over Trosterudvillaens mange trær. Foto: Lala Tøyen

2.6 ANBEFALTE TILTAK

Oppsummering

Det kan med stor sannsynlighetsovervekt dokumenteres hvorledes hagen ved Trosterudvillaen framsto da den var nyanlagt. Det kan derfor iverksettes tiltak som strekker seg mot de antagelser en kan gjøre seg om hagens beskaffenhet omkring storhetstiden ved etableringen i 1901 og de påfølgende tiår.

I all hovedvekt dreier tiltak seg om innplanting av felt med velkomponerte og artsrike sammensetninger av busker, stauder og blomsterløk. Siden dette ikke er irreversible tiltak, vil nyplantinger på ingen måte stride mot antikvariske føringer. Slike tiltak kan gjennomføres raskt med høy grad av samvirke fra lokale, frivillige krefter. Dette er et svært vesentlig moment for å skape en nødvendig tro på at arbeidene med rehabilitering av

hageanlegget vil nå de mål som er signalisert, og samtidig sikre et godt, lokalt eierskap til prosjektet. De mer gjennomgripende arbeidene som istandsettelse av murer, trapper, hagedam, tilbakeføring av dekorative elementer som vasen i sentralaksen og møblering krever nærmere forutgående avklaringer og skal utføres av profesjonelle aktører.

En ansatt faglært gartner på en femårig kontrakt, innenfor de rammene arbeidsgiver setter, anbefales. Sammen med relativt avgrensede kostnadsnivåer over et gitt antall år (rammebudsjett på totalt mellom 3,7 - 5,2 millioner kroner), vil dette kunne løfte den botanisk sett fattigslig utstyrte hagen av i dag til et vakkert trekkplasternivå, til glede for lokalbefolkning og tilreisende.

Som et ledd i det å vise hagens historie gjennom de kildene vi nå har kartlagt, vil historiske bilder printet på pleksiglass, kunne gi et innblikk i hvordan hagen har sett ut, fra samme standpunkt. Foto/montasje: Små landskap

3.

UTVIKLINGSPLAN FOR TROSTERUDVILLAENS HAGEANLEGG

3.1 ANBEFALING FRA PERSPEKTIVPLAN

Hovedmomenter i anbefaling

Fra perspektivplanen er anbefalingen en tilbakeføring til anleggets storhetstid rundt 20-tallet, men tilpasset dagens solforhold og større trær. Dette kan gjøres med innplanting av felt med artsrike sammensetninger av busker, stauder og blomsterløk. Trærne anbefales i hovedsak å beholdes, med unntak av noen trær som bør vurderes av arborist. De mer omfattende fysiske arbeidene er istandsettelse av murer, trapper, drenering av villaen og hagedammen.

Grusganger

Fra de historiske undersøkelsene vet vi at det var et infløkt nettverk med buktende grusdekte gangveier. Disse anbefales å opparbeides med klar kanting mot gressplen, for å unngå grus inn på plenen, og vil fungere som hovedgangveier i den opparbeidede parken.

Møblering og belysning

Dagens sittebenker er ikke historisk korrekte i et anlegg som tilbakeføres, og det anbefales å etablere de opprinnelige benkene med spiler. Det anbefales å utforme en belysningsplan.

Registrering av trær og historiske elementer fra perspektivplanen. Stiplede linjer viser tidligere gangveier. Hagen er avgrenset mot Gårdsveien med gjerder og med en mur ved flaggstanghaugen.

3.2 HAGEN SOM EN DEL AV TROSTERUDPARKEN

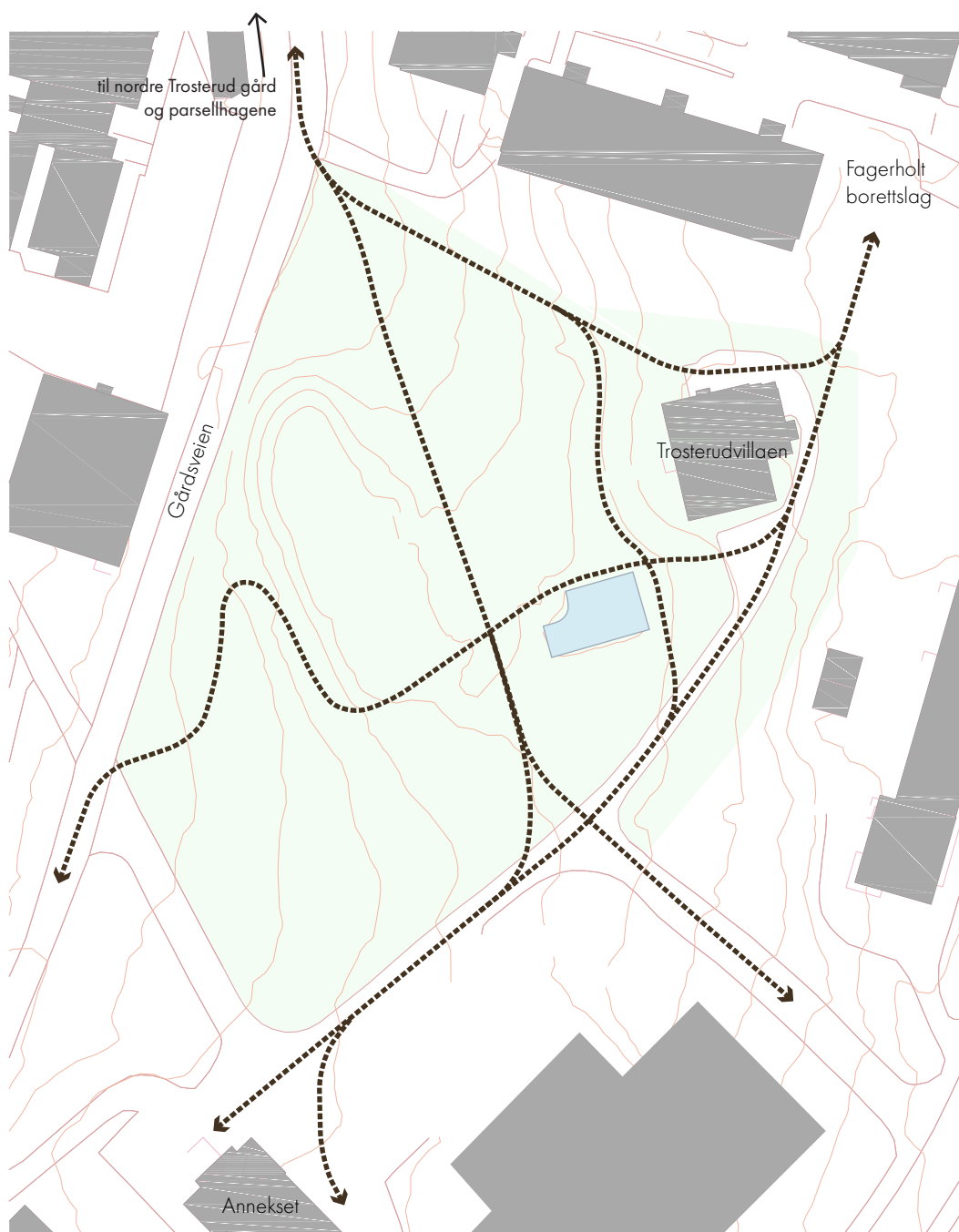
Trosterudparken

Områdeløft for Trosterud og Haugerud, skal sammen med Kulturretaten utforme Trosterudparken, som skal bestå av parsellhager, grøntområdene tilknyttet nordre Trosterud gård og Trosterudvillaens hageanlegg. For å inngå i dette parkdraget må villaens hage åpnes opp og tilrettelegges som møteplass i bydelen og for naboene.

I dag er villaens hage mer innadvendt, og har vært dette gjennom mange år der byen rundt har vokst, mens Trosterud og Haugerud ble bygget ut. Gårdsveien, som den gamle hovednerven i området, skal igjen være hovednerven i den nye Trosterudparken, og parken må kobles på denne.

I både barnetråkk-undersøkelsen og i skisseprosjektet beskrives hagen som opplevd utrygg fordi det er mørkt og den inneholder mye massiv vegetasjon som stenger omgivelsene ute. En tilpasning av vegetasjonen i hagen er kun vellykket, dersom den samtidig kan kombineres

med nye belysning og oppgradering av gangveiene gjennom parken.

Desirelines for bevegelse gjennom hagen og koblinger mot nordre Trosterud gård og den fremtidige Trosterudparken. Det er også viktig at en fremtidig bruk av Annekset kobler seg på den nye parken.

3.3 MEDVIRKNING OG BRUKERINVOLVERING

Verksted med aktører

Den 19. oktober 2019 ble det gjennomført et verksted på Haugerud senter der foreløpige historiske funn ble presentert og der vi i fellesskap diskuterte innspill, tanker og ideer. Kart ble utdelt som aktører fikk tegne sine ideer og forslag på, som senere ble samlet inn av Lala Tøyen.

Aktører som ikke kunne stille har blitt kontaktet i etterkant.

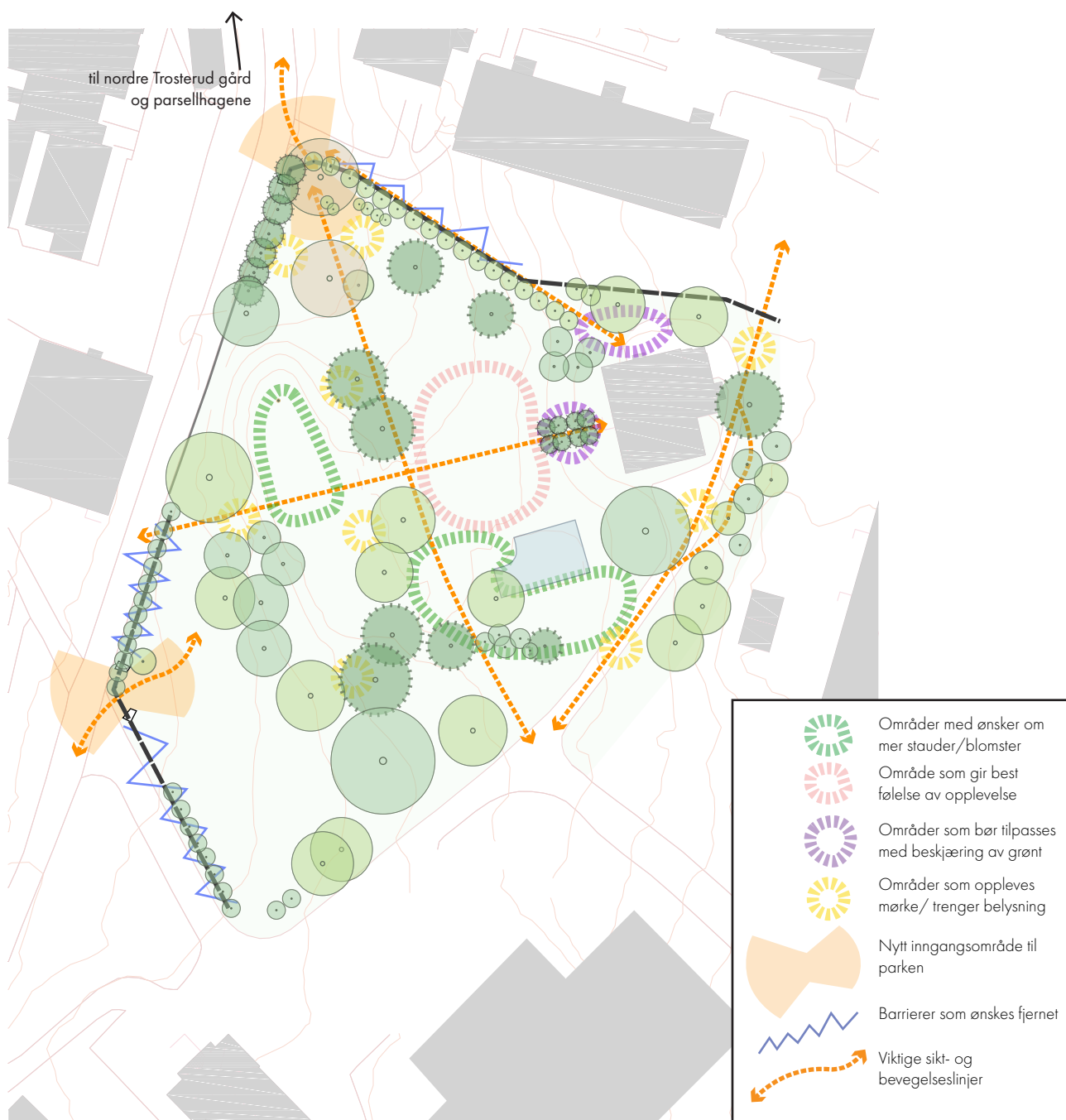
De samlede innspillene ble sammenstilt i et

felles medvirkningskart, men det fremkom også en rekke innspill som utdypes videre i dette kapittelet.

Foreningen Trosterudvillaen

Foreningen er i dag leietakere i villaen og de som fremleier selskapslokaler og hagen til selskaper, bryllup og øvrig utleie. Foreningen ønsker seg:

- Historiske stauder og beplantning
- Bedene rundt Dr. Dedichens gravsted rustes opp og botanikken må dokumenteres
- Dammen må settes i stand
- Scene i hagen, med tilkobling for strøm
- Areal i hagen som kan brukes til boder og

publikum under Trosteruddagen (hvert år i september)

- Bedre belysning
- Gangveiene slik de har vært historisk
- Gjerdene må bort

Tilpassing til spesialskoler

Trosterudparkens umiddelbare naboer er i dag, i tillegg til borettslag, også spesialskolene Haukåsen og Nordvoll. Haukåsen skole er spesialskole for elever med nevrologisk betingede vansker og elever med multifunksjonshemming. Nordvoll skole er Oslos spesialskole for elever med autisme. En samlet uttalelse fra Nordvoll inkluderer nettopp tilkoblingen til omkringliggende skoler og tilrettelegging for å kunne bruke parken. I tillegg:

- En fast scene som også kan brukes av skolene
- Mer blomster, lukt og full hageprakt
- Bærbusker, grønnsaker og frukttrær
- Hagen ligger midt mellom skolens hovedbygning og den nye sterkavdelingen. Mulighet for å kunne bevege seg gjennom hagen i stedet for å gå rundt
- Flere sitteplasser, bord og benker, gjerne overbygget
- Bålplass
- Fjerning av gjerdene rundt hagen

Haukåsen skole(hvitt) ligger tett på Trosterudvillaens hage (grønt). Nordvoll skole (blått) er delt i en hovedavdeling og en sterkavdeling (langs Dr. Dedichens vei). Den naturlige veien mellom avdelingene er gjennom hagen. Foto: Finn.no/kart

Ungdom på Trosterudklubben

Fra Trosterudklubben har det kommet et samlet innspill fra ungdommene (som i hovedsak er 14-17 år):

- Bord og benker, kanskje under tak?
- En fast scene
- Grillplass
- Koselige stier med belysning
- Sansepark for Haukåsen skole
- Kran for drikkevann
- Utendørs treningsapparater
- Minitrampoliner i bakken
- Avsperret hundepark
- Utendørs bordtennis-bord
- Fancy søppelbøtter

I tillegg kunne representanten for ungdomsklubben utdype at det nok var en endel frykt for løse hunder som noen lufter i parken, og at de mørke delene oppleves skumle på kvelden.

Sansehagen i Naturhistorisk museum/Botanisk hage er et viktig reisemål for syke, demente og mennesker med ulike funksjonsnedsettelse i hele byen. Det å berøre, lukte og kjenne på planter stimulerer sanser og følelser. Kanskje Trosterudvillaens hage kan fylle denne rollen, og samtidig fortelle hagens kulturhistorie? Foto: UiO

Natur VGS

Ønsker å se på mulighetene for å kunne ha deler av deres gartnerutdanning til å være med på vedlikeholdet i Trosterudvillaens hage. De ser gjerne også at eventuelle lærlingeplasser etableres i vedlikeholdet av prakthagen i fremtiden. Skolen er allerede inne i liknende ordning ved Linderud gård. En slik ordning kunne forankret tilhørighet og lokale ungdomsmiljøer til det historiske.

Fagerholt borettslag

Ønsker at gjerdene fjernes og at belysningen bedres i hagen.

Atelierene i Trosterudvillaen

Representant for kunstneratelierene i Trosterudvillaen ønsker seg en hage som også viser "galningene" i kunsten, som spiller på Dr. Dedichens og asyllets historie. Ønsker seg at billedhuggerforeningen tilpasser hagens utvalg av skulpturer slik at disse i større grad er tiltenkt Trosterudparken spesifikt.

Kunstnerne Katja Høst og Liva Mork

Har samarbeidet med elever og skoler lokalt på Trosterud og Haugerud, deriblant i prosjektet "Haugerudbekken", som illustrerer bekkens trasé (en bekk som i dag ligger i rør under bakken). Prosjektet er en innplantet "bekk" av blå scilla og andre løkplanter gjennom uterommene på Haugerud i opprinnelig bekkedar. Kunstnerne er interesserte i å involveres i videre prosess, både i utsmykningen av hagen, men også det å kombinere materialer som fjernes fra hagen, og transformere dette til bruksgjenstander og kunst.

Billedhuggerforeningen

Foreningen representerer skulptører landet over, og har i dag utplassert store skulpturer fra sin samling (som forvaltes på vegne av den enkelte skulptør) i hagen. Hagen er ikke å betrakte som en kuratert utstilling, men fungerer som Billedhuggerforeningens lagringsområde for store skulpturer, som skiftes ut litt etter behov. Foreningen er mer enn interessert i å etablere en fast utstilling, men dette fordrer økonomi, ettersom en utstilling med et tematisk utvalg faller inn under en vederlagsordning, som går til kunstnerne. Slik

kan også utvalget skulpturer få en tematikk som er tilpasset hagens uttrykk, dersom dette er ønskelig. Foreningen er veldig interessert i å fortsette tilstedeværelsen i hagen, og kan f.eks. tilpasse plasseringen av dagens skulpturer, slik at disse passer inn på faste punkter, i en restaurert hage.

Samlede uttalelser forøvrig

De øvrige aktørene har ellers sammenfallende kommentarer som kan grupperes i disse nøkkelpunktene:

- Det er behov for å sikre parkeringsplasser for når det avholdes arrangementer, i dag er parkering svært begrenset
- Det er viktig at hagens historie prioriteres
- Belysningen er dårlig
- Dammen må istandsettes
- Gangveiene og hagen bør tilbakeføres mest mulig slik den en gang har vært, med mer blomster, lukt og fargeprakt
- Gjerdene må fjernes
- Det mangler en tverrforbindelse gjennom parken
- Det er ønskelig med sitteplasser
- Scenen er ønsket, men må være en fast installasjon.

3.4 KONKLUSJON OG ANBEFALING

Tiltak for utvikling

1. Ny universell utformet hovedgangvei nord-sør

Fra verkstedet og innspillene fra aktørene syns behovet for en hovedlinje gjennom parken fra nord til sør å være helt elementær. Fordi dette er en mye brukt gangakse fra nabolagene langs Dr. Dedichens vei og ned til Gårdsvæien er det behov for en tverrfobindelse her. I fremtiden er det med utviklingen av Trosterudparken og de nye parsellhagene ved nordre Trosterud gård forventet ytterligere bruk. Nordvoll skole har også ytret samme ønske. Derfor anbefales det

etablert en ny hovedgangvei, lagt så nært opptil historisk gangvei som mulig. Gangveien utformes i henhold til prinsipper for universell utforming, med maks 1:15 i stigningsforhold og med komprimert finkornet grus og sand, egnet for rullestol og med oppbeidelse av bærelag som tåler slikt bruk. Gangveien har en sidearm som leder opp til flaggstanghaugen og scenen.

2. Historiske grusganger og nye gangveier

Gangveier etableres i historiske traseer, kantes av cortenstål mot gressplen/øvrig beplantning med en nivåforskjell. De historiske gangveiene forlenges

Tiltak som anbefales for utvikling av Trosterudparken. Tiltakene inkluderer fjerning av gjerde, innplantning av manglende hekkplanter på "piknikplen", erstatning av sypresshekk, fire nye inngangssituasjoner, staudebed, rosebusker, rododendronbed, oppgradert dam, nye benker, ny fast scene i aksen fra villaen, nye trapper og gangveier, grillplass, oppgradert gangsti og beplantning rundt Dr. Dedichens gravsted, samt ny universell tilgjengelig adkomst tvers gjennom parken.

i parkens vestlige hjørne, frem til ny inngang fra Gårdsveien. På vollene langs Trosterudvillaens fasade etableres det gangveier, kantet mot rader av stauder.

I regulert område for gangvei mellom villaen og Fagerholt btl. gjenopprettes ny hovedgangvei utenfor dagens gjerde og hasselhekk, fra Gårdsveien til Trosterudvillaens hovedinngang.

3. Trapper

Nye trapper i treverk etableres over eksisterende steintrapp, fra flaggstanghaugen og fra villaen. I forlengelsen av aksen fra villaen og over plenen etableres det en ny tretrapp ned til aske-treet og gangveien mot Gårdsveien.

4. Sitteplasser/benker

Nye sittebenker, utformet med spiler og i opprinnelig utførelse, plassert ved dammen, på flaggstanghaugen, og andre logiske møtepunkter, som ved inngangene til parken i hjørnene.

5. Staudebed

Ved dammen, i de sentrale bedet og langs vollene etableres det staudebed med historiske stauder som georginer, peoner, helenium og stokkrose. Forøvrig bør det plantes stauder iht. til historiske plantelister vedlagt. Deler av staudebedene bør utvikles som en sansehage, med utvalg av planter som stimulerer lukt og syn, og f.eks. den historiske bruken av lavendel burde videreføres langs vollene.

6. Pinikplen

Den nedre plenen etableres som "piknikplen", som innrammes av nye hagtorn-hekkplanter der dette mangler i dag. Det etableres inngangssituasjoner mot Annekset i sør og mot Gårdsveien i nordvest. Skulpturene bør forbli i dette område, med enkelte unntak (se. pkt.13).

7. Rododendronbed

Det eksisterende rododendronbedet utvikles med nye og yngre planter, for å supplere eksisterende busker. Målet burde være at bedet blir en attraksjon med blomstring i mange ulike farger ved bruk av ulike kultivarer.

8. Syppresshekk

Dagens syppresshekk som er forvokst og gammel, skaper et mørkt areale i denne delen av hagen. Hekken foreslås fjernet og erstattet

av nye syppress som klippes etter ønsket oppnådd høyde.

9. Fjerning av gjerde og nye innganger

Gjerdet rundt hagen fjernes, og fire nye inngangssituasjoner etableres. Disse utformes med et nikk mot det historiske forøvrig i hagen, der elementer i f.eks. utfomringen og belysningen bør gå igjen ved alle de fire inngangene.

10. Ny scene

En ny scene på flaggstanghaugen, utformet som en fast tregulv, i hovedaksen fra Trosterudvillaen. Adkomsten til flaggstanghaugen og scenen fra gangveinettet er via trapper i hovedsaksen og en gangvei fra området ved dammen.

11. Dr. Dedichens gravsted

Området ved Dr. Dedichens gravsted etableres med en smal sti på steinheller og med nennsomt beskjærte busker og stauder som omkranser bystene og gravstedet.

12. Dammen

Dammen etableres som et overvannsbasseng som viderebruker takvann fra Trosterudvillaen og fordrøyer dette i en dam som etableres med fuktelskende planter. Et overløp sender overvann til pukkmagasinet som etableres i grunnen. Det bør plantes frodig beplantning rundt dammen, og eksisterende bål plass gjenetableres i samme område og/eller videreføres som i dag.

13. Skulpturer

Dagens avtale med Billedhuggerforeningen skaper variasjon og involverer kunsten i fremtidens Trosterudpark. Piknikplenen bør kunne fortsette å være parkens "skulpturpark", som omkranses og som inneholder skulpturer langs ytterkanten av plenen (i kranavstand til adkomstvei). Det bør samtidig etableres noen faste punkter der også skulpturer, enten nye eller lokalproduserte for hagen spesielt, får faste plasser i parken, f.eks. i hovedaksen fra villaen, og i området rundt dammen. Lokale kunstnere bør prioriteres og involveres i dette arbeidet.

Vedlegg: BELYSNINGSPLAN

4 BELYSNINGSPLAN

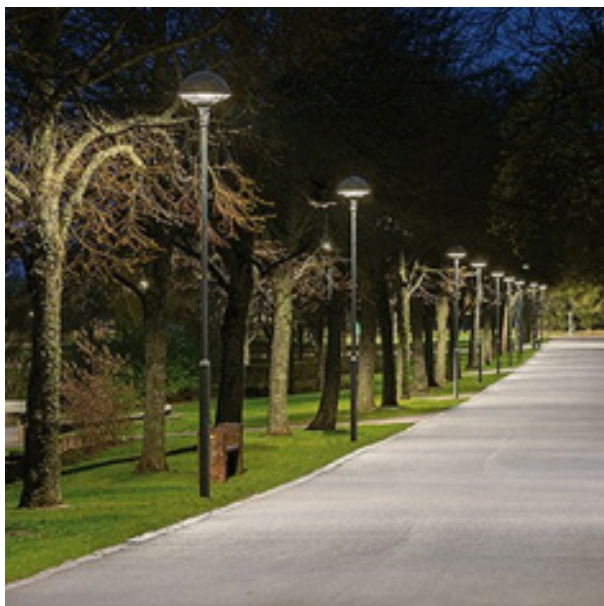
Lyskonsept

Trosterudvillaens hageanlegg er en liten oase i nærmiljøet, når anlegget nå skal rehabiliteres skal ny belysning bidra til at hagen oppleves mer tilgjengelig også på kveldstid. Som hovedkonsept skal belysningen sømløst integreres i hagen. Dermed skal teknisk utstyr skjules i størst mulig grad og ha et design som lar det skli inn i miljøet. Selve lyset skal ha varm fargetemperatur, blende minst mulig samtidig som at belysningen skal bidra til å lede vei. Gangstiene på området har ulike karakterer, dette gjenspeiles også i lyset. Belysning på omkransende stier er på 2700 K, mens belysningen inne i parken er på 2200 K. Ved bygget skal inngangspartier fremheves med lys, og dammen lyses opp av små lyspunkter som likner ildfluer.

Adkomst med bil

Gangstien skal belyses med lyktestolper på 3,5 m med en stemningsskapende armatur som gir et varmt lys på 2700 K. Armaturen har en funksjon som lar lyset endre fargetemperatur til 2200 K om natten.

Lyktestolper på 3,5 meter, med funksjon som kan endre fargetemperatur om natten.

Lyskonsept: Ildfluer i en fransk eller italiensk hage en sen sommernatt. Fru Dedichen, Antoinette Nyblin var inspirert av franske og italienske hager da utformingen av villaens hageanlegg i romantisk stil fant sted.

Lyktestolper på 3,5 meter med stemningsskapende armatur.

Gangsti langs borettslag

Dette er en sekundær gangsti som går tett på boliger, derfor er det særlig viktig å unngå sjenerende lys inn mot vinduer. Her benyttes pullerter som gir en god ledende effekt langs stien, med varmt lys på 2700 K.

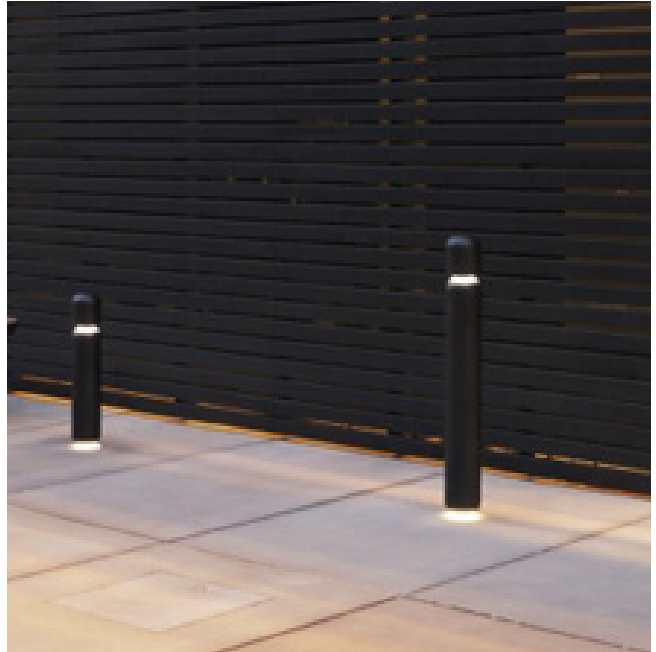
Pullerter som unngår sjenerende lys inn mot vinduer.

En miks av pullerter i ulike størrelser etableres langs gangveien gjennom parken.

Sti gjennom parken

Gjennom parken går en mindre sti her benyttes pullerter med ulike størrelser. Her plasseres pullertene i et usystematisk mønster langs stien. Disse pullertene skal ha en helt varm tone (2200K), og lyset har som hovedformål å antyde stien og skape nysgjerrighet.

De varierte pullertene kaster lyset ned og unngår strølys utover i parken.

Lys ved Trosterudvillaen

Ved inngangspartier benyttes varmt lys over inngangsdører. I tillegg byttes dagens lyskastere ut med blendfritt lys med armaturer i historisk stil.

Veggmonterte armaturer i historisk stil.

Dammen skal oppleves som opplyst av ildfluer, og består av små lyspunkter.

Dam

Dammen skal ha små lyspunkter, som ildfluer som sitter langs bredden. Her skal lyset også være varmt og kun bidra til stemning langs vannet.

Lysforurensning

Lysforurensning er et viktig tema om dagen, både fordi strølys leder til at vi ikke lenger kan se stjernehimmelen, men også fordi lys når det naturlig ville vært mørkt påvirker de fleste levende organismer alt fra insekter, fugler og fisk til trær. Vi mennesker påvirkes også av lysforurensning, med for eksempel redusert søvnkvalitet. Det kalde lyset påvirker mer enn varmere lys, derfor velger vi å benytte varm fargetemperatur i Trosterudvillaens hageanlegg. I tillegg er det valgt armaturer

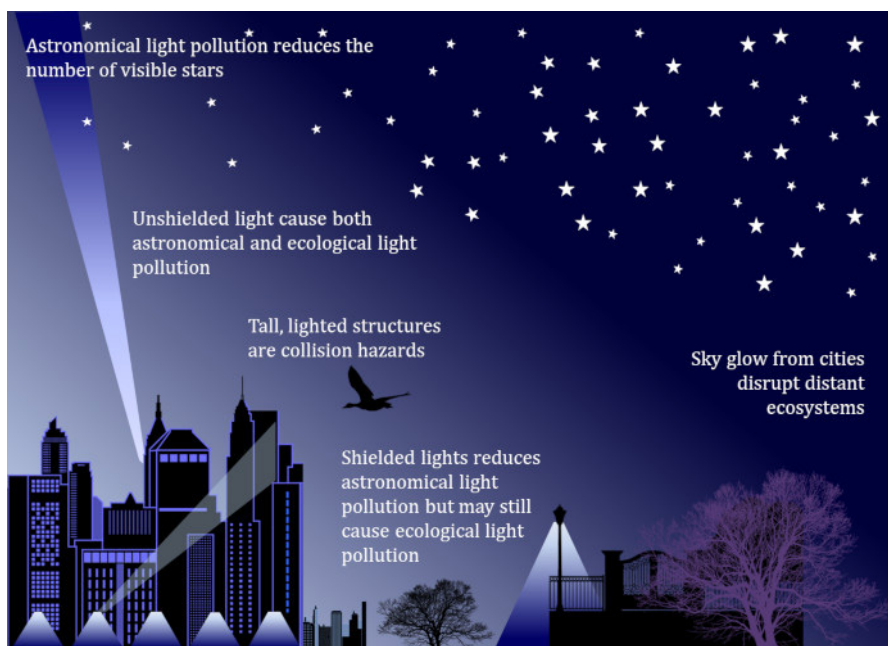
uten lys opp mot himmelen, og minst mulig blanding fra armaturer, så øyet kan tilpasse seg lavere lysnivåer. Et viktig tiltak for å minimere lysforurensning er å installere et lysstyringsanlegg som gjør det mulig å dimme ned lysnivåene i nattetimene.

Scene

Ved scenen installeres et strømpunkt som gjør det mulig å bruke strøm i hagen ved arrangementer.

Oppsummering

Totalt estimeres belysningen og strømpunkt til 550 000 kr. Dette inkluderer graving av grøfter, montering og en løsning for dammen der det etableres med fiberkabler med lyspunkter. En innstøpt belysning i dammen vil utgjøre mer. Totalsummen er et grovt overslag.

Strømpunkt for arrangement

Lysforurensning påvirker både stjernehimmel og lokale økosystemer.

Nattplan og hovedkonsept for belysning
av Trosterudvillaens hageanlegg

Nattplan inkludert strølys fra omkringliggende bebyggelse.

5

Vedlegg:

HISTORISKE
PLANTELISTER

1800-tallets planter passende for Norge*

Evigrønne trær og busker

Balsamedelgran - *Abies balsamea*
Normannsedelgran - *Abies nordmanniana*
Spansk edelgran - *Abies pinsapo*
Sibiredelgran - *Abies sibirica*
Apeskrek - *Araucaria araucana*
Lawsonsyress - *Chamaecyparis lawsoniana*
Ertesyress - *Chamaecyparis pisifera*
Vinginiaeiner - *Juniperus virginiana*
Gullbladet liguster - *Ligustrum vulgare* 'Aureum'
Orientgran - *Picea orientalis*
Buskfuru - *Pinus mugo*
Svartfuru - *Pinus nigra*
Mahonia - *Mahonia aquifolium*
Rododendron - *Rhododendron dauricum*
Rododendron - *R. ponticum*
Kanadahemlokk - *Tsuga canadensis*

Løvfellende små og store trær

Asklønn - *Acer negundo*
Spisslønn (fargevarianter) - *Acer platanoides*
Sølvlønn - *Acer saccharinum*
Topplønn - *Acer spicatum*
Tatarlønn - *Acer tataricum*
Ornäsberk - *Betula pendula* 'Dalecarlica'
Hengebjørk - *B. p.* 'Youngii'
Hengebøk - *Fagus sylvatica* 'Pendula'
Hengeask - *Fraxinus exelsior* 'Pendula'
Hengeprydeple - *Malus prunifolia* 'Pendula'
Pyramidepoppel - *Populus nigra* 'Italica'
Hengeeik - *Quercus robur* 'Pendula'
Søyleeik - *Q. r.* 'Fastigiata'
Helgealm - *Ulmus glabra* 'Pendula'
Søylealm - *U. g.* 'Fastigiata'
Hengelerk - *Larix kaempferi* 'Pendula'
Hvitpil - *Salix alba* 'Chermesina'
Sølvpil - *S. a.* 'Sericea'
Gullpil - *S. a.* 'Vitellina'
Doggpil - *S. daphnoides*
Korgpil - *S. viminalis*
Rosehagtorn - *Crataegus laevigata* 'Pauls Scarlet'
Magnolia - *Magnolia denudata*
Tempeltre - *Ginkgo biloba*
Roserobinia - *Robinia hispida*
Sølvasal - *Sorbus aria*

Busker og slyngplanter

Laurbærhegg - *Prunus laurocerasus*
Rosemandel - *Prunus triloba*
Blodberberis - *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea'
Hengesiberertebusk - *Caragana arborescens* 'Pendula'
Bergklematis - *Clematis montana*
Blodhassel - *Corylus maxima* 'Atropurpurea'
Stjernetopp - *Deutzia* sp.
Sølvbusk - *Elaeagnus commutata*
Stuehortensia - *Hydrangea macrophylla*
Vierhortensia - *Hydrangea arborescens*
Villvin - *Parthenocissus* sp.
Gullbladet skjærsmine - *Philadelphus coronarius* 'Aureus'
Brogbladet duftskjærsmine - *Philadelphus coronarius* 'Variegatus'
Buskmure - *Potentilla fruticosa*
Ildtorn - *Pyracantha coccinea*
Hjortesumak - *Rhus typhina*
Blodrips - *Ribes sanguineum*
Rosebær - *Rubus odoratus*
Rognspirea - *Sorbaria sorbifolia*
Bjørkebladspirea - *Spiraea betulifolia*
Kinasyrin - *Syringa x chinensis*
Roseklokkebusk - *Weigela florida*
Kinablåregn - *Wisteria floribunda*

Roser

Månedсроse - *Rosa chinensis*-hybrider
Terose - *Rosa x odorata*
Portlandsrose - *R. x portlandica*
Bourbonrose - *R. x borboniana*
Remontanrose - *R. x bifer*
Noisetteroser - *R. x noisettiana*
Rynkerose - *R. rugosa*
Pimpinelleroser - *R. spinosissima*-hybrider

Stauder, sommerblomster, løk og knoller

Praktryllik - *Achillea filipendulina*
Bakkeryllik - *A. millefolium* fl. rubro
Prakthjelm - *Aconitum x cammarum*
Sommeradonis - *Adonis annua*
Purpurløk - *Allium oreophilum*
Gulløk - *A. moly*
Kuleløk - *A. karataviense*
Ridderstjerne - *Hippeastrum* sp.
Høstsymre - *Anemone japonica*
Gullakeleie - *Aquilegia chrysantha*
Duftakeleie - *A. fragrans*
Kanadaakeleie - *A. canadensis*
Vårakeleie - *A. glandulosa*
Hageskinneblom - *Arabis caucasica*
Spir/astilbe - *Astilbe japonica*/A. sp.

Begonia - Begonia sp.
 Bergblom - Bergenia cordifolia
 Sommerasters - Callistephus chinensis
 Pyramideklokke - Campanula pyramidalis
 (Hamp - Cannabis sativa)
 Filtarve - Cerastium tomentosum
 Rosekrage - Chrysanthemum coccineum
 Krystantemum - C. indicum/C. x grandiflorum
 Stivklematis - Clematis recta
 Solvakkerøye - Coreopsis lanceolata
 Georginer - Dahlia sp.
 Piggeple - Datura sp.
 Ridderspore - Delphinium-hybrider
 Løytnantshjerte - Dicentra spectabilis
 Gudeblom - Dodecatheon meadia
 Storgullkorg - Doronicum orientale
 Purpursolhatt - Echinacea purpurea
 Alpesøte - Gentiana acaulis
 Brudeslør - Gypsophila paniculata
 Solbrud - Helenium-hybrider
 Bladlilje - Hosta sp.
 Tigerlilje - Lilium lancifolium
 Hagelupin - Lupinus polyphyllus
 Mirakelblomst - Mirabilis jalapa
 Trepion - Paeonia suffruticosa
 Trådpion - P. tenuifolia
 Slikepion - P. lactifolia
 Petunia - Petunia sp.
 Sommerfloks - Phlox drummondii
 Kryptfloks - Phlox stolonifera
 Orientslirekne - Persicaria orientalis
 Japanprimula - Primula japonica
 Prydrabarbra - Rheum palmatum
 Praktsolhatt - Rudbeckia fulgida
 Kanadablodurt - Sanguinaria canadensis
 Skyggesildre - Saxifraga umbrosa
 Bergknapp-varianter - Sedum sp.
 Hageverbena - Verbena x hybrida
 Trådyucca - Yucca filamentosa

Agnbøk - Carpinus betulus
 Høstberberis - Berberis thunbergii
 Bøk - Fagus sylvatica
 Naverlønn - Acer campestre
 Lind - Tilia cordata
 Blankmispel - Cotoneaster lucidus
 Rødsurbær - Aronia arbutifolia
 Svartsurbær - Aronia melanocarpa

Eviggrønne trær og busker egnet til formklipping

Barlind - Taxus baccata
 Japanbarlind - Taxus cuspidata
 Fjelldouglas - Pseudotsuga menziesii var.
 glauca
 Kystdouglas - P.m. var. menziesii
 Lawsonsypress - Chamaecyparis lawsoniana
 Tuja - Thuja occidentalis
 Buksbom - Buxus sempervirens
 Liguster - Ligustrum vulgare-varianter

Løvfellende busker og trær

Tidlig 1900-tallets planter

Busker, trær og slyngplanter

Fembladakebie - Akebia quinata
Svartsurbær - Aronia melanocarpa
Rødsurbær - Aronia arbutifolia
Sommerfuglbusk - Buddleia davidii
Leddrøbusk - Celastrus orbiculatus
Hjertetre - Cercidiphyllum japonicum
Purpurgyvel - Chamaecytisus purpureus
Perlebusk - Exochorda racemosa
Klatrehortensia - Hydrangea anomala ssp. petiolaris
Praktgullbusk - Forsythia x intermedia
Søyleosp - Populus tremula 'Erecta'
Rododendron - Rhododendron catawbiense
Gentspirea - Spiraea vanhouttei

Stauder, sommerblomster, løk og knoller

Amuradonis - Adonis amurensis
Steindodre - Aurinia saxatilis
Arendsspir - Astilbe x arendsii
Kjempekrage - Chrysanthemum maximum
Kuletristel - Echinops ritro
Alunrot - Heuchera sp.
Alpeedelveis - Leontopodium alpinum
Flekklungeurt - Pulmonaria saccharata
Gullsolhatt - Rudbeckia fulgida var. speciosa
Ormedrue - Cimicifuga sp.
Bispelue - Epimedium sp.
Vortemelk - Euphorbia sp.
Myske - Galium odoratum
Kinasøte - Gentiana sino-ornata
Rakettblomst - Kniphofia-hybrider
Søyleblomst - Liatris spicata
Nøkkeltunge - Ligularia sp.
Russellupin - Lupinus x hybridum 'Russel'
Valmuesøster - Meconopsis sp.
Bronseblad - Rodgersia sp.

Roser

Eple-vinroser - Rosa rubiginosa-hybrider
Kinagullrose - R. xanthina f. hugonis
Mandarinrose - R. moyesii
Moseroaser - R. moschata-hybrider

Klaseroaser

'Ellen Poulsen'
'Gruss an Aachen'
'Katharine Zeimet'
'Mrs. W.H.C. Cutbush'
'Rødhætte'

'Schneewittchen'

Stilkroser

'Etoile de France'
'General Mac Arthur'
'Gruss an Tepitz'
'Kaiserin Augusta Viktoria'
'La France'
'Mme Caroline Testout'
'Ophelia'

Gjenblomstrende klatreroaser

'Albéric Barbier'
'American Pillar'
'Dorothy Perkins'
'Félicité et Perpetué'
'Excelsa'
'Glorie de Dijon'
'Ruga'
'Tausendschön'
'Turners Crimson Rambler'
'Veilchenblau'

*(Utvalg etter blant annet "Ta vare på gamle hager",
Unni Dahl Grue.*

*Tidligere publisert i «Din drømmehage», Tor
Smaaland, Kagge Forlag 2004*

*Listen er luket ren for planter med kjente svakheter
og planter som det trolig vil være svært vanskelig å få
tak på).*